

me söz konusudur (ayrıca bk. MASLAHAT). Günümüzde fıkıh âlimleri ve fetva kurulları tarafından geniş anlamıyla kişilik kapsamındaki haklarla ilgili güncel meselelerin, özellikle beden bütünlüğüne müdahalenin şartlarının ele alındığı çok sayıda eser yazılmış ve fetva yayımlanmıştır. Kişinin özel hayatının ve gizlilik çevresinin korunması İslâm âlimlerince daha çok ahlâkî boyutuyla incelenmiş olmakla birlikte fıkıh eserlerinin değişik bölümlerinde bu kapsamdaki hükümlere temas edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Debûsî, *Takvîmü'l-edille fi usûli'l-fıkh* (nşr. Halîl Muhyiddin el-Meys), Beyrut 1421/2001, s. 417-441; Pezdevî, *Kenzü'l-üvûl* (Abdülazîz el-Buhârî, *Keşfü'l-esrâr* içinde, nşr. Muhammed el-Mu'tasım-Billâh el-Bağdâdî), Beyrut 1417/1997, IV, 392-666; Şemsüleimme es-Serahsî, *el-Uşûl* (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî), Haydarâbâd 1372 → Beyrut 1393/1973, II, 332-353; Abdülazîz el-Buhârî, *Keşfü'l-esrâr* (nşr. Muhammed el-Mu'tasım-Billâh el-Bağdâdî), Beyrut 1417/1997, IV, 392-666; R. Monier, *Petit vocabulaire de droit romain*, Paris 1942, s. 217-218; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Fıkhü'l-İslâmî fi şevbihi'l-cedid*, Dimaşk 1967-68, III, 233-287; M. Sellâm Medkûr, *el-Cennin ve'l-ahkâmü'l-müte'allika bih fi'l-fıkhü'l-İslâmî*, Kahire 1389/1969; Ziya Umur, *Roma Hukuku: Umumî Mefhumlar-Hakların Himaşesi*, İstanbul 1970, s. 33-96; Hüseyin Hatemi, *Medenî Hukuk Tuzelkişileri*, İstanbul 1979; Özcan Karadeniz Çelebican, *Roma Hukuku*, Ankara 1982, s. 124-184; Bülent Köprülü, *Medenî Hukuk: Genel Prensipler-Kişinin Hukuku*, İstanbul 1984, s. 181-648; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İstanbul 1986, I, 171-220; Aydın Zevkiler, *Medenî Hukuk*, Diyarbakır 1986, s. 161-480; Muhammed eş-Şinkitî, *Ahkâmü'l-cirâhati't-tıbbiyye ve'l-âşârü'l-müteretibe 'aleyhâ*, Şarika 1415/1994; Servet Armağan, *İslâm Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, Ankara 1996; Şerif B. Edvel B. İdris, *Kitmânü's-sir ve işşâ'üh fi'l-fıkhü'l-İslâmî*, Amman 1418/1997; Subhî Mahmesânî, *el-Mebâdî'ü's-şer'iyye ve'l-kânûniyye fi'l-hacr ve'n-nafakât ve'l-mevâris ve'l-vaşıyye*, Beyrut 2002, s. 53-153; Hüseyin Öresin, *Günümüz Hukukuyla Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Özel Hayatın Korunması* (yüksek lisans tezi, 2007), SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Jale G. Akipek – Turgut Akıntürk, *Türk Medenî Hukuku Başlangıç Hükümleri: Kişiler Hukuku*, İstanbul 2007, s. 229-701; Tevhit Ayengin, *İslâm ve İnsan Hakları*, Ankara 2007; Murtaza Köse, *İslâm Hukuku Açısından Hükmi Şahsiyet*, İzmir 2009.

İBRAHİM KÂFİ DÖNMEZ

ŞÂHİ

(bk. PÂDİŞÂHİ).

ŞÂHİD

(bk. İSTİŞÂD; ŞAHİT).

ŞÂHİD

(الشاهد)

Ferd veya garîb bir hadisin başka bir isnadla gelen rivayeti anlamında hadis terimi.

Sözlükte şâhid “bir olayın meydana gelişini gören kimse, tanık” anlamındadır. Tek bir isnadla gelen ferd veya garîb bir hadisin başka bir isnadla gelip gelmediğinin araştırılması (i'tibar) sonucunda ikinci bir isnadla da geldiği belirlenirse hem bu ikinci rivayete hem de onun râvisine şâhid, böyle bir rivayeti delil olarak zikretmeye **İSTİŞÂD** denir. Şâhid terimiyle yakın anlamda, bazan da aynı mânada kullanılan bir diğer terim **MÛTÂBİ'**dir. Bu iki terimin anlamları hakkında muhaddislerden farklı görüşler nakledilmiştir. 1. İ'tibar neticesinde bulunan rivayetin lafzı ferd veya garîb hadisin aynı ise ona mütâbî', lafızları farklı olmakla birlikte anlam bakımından benzer ise şâhid adı verilir. Mütâbîe “şâhid bi'l-lafz”, diğerine “şâhid bi'l-ma'nâ” diyenler de vardır. 2. Şâhid ve mütâbî' eş anlamlıdır ve birbirlerinin yerine kullanılabilir. 3. Her iki rivayet aynı sahâbîden geliyorsa buna mütâbî', farklı sahâbîlerden geliyorsa şâhid denir. 4. İ'tibar sonucu bulunan hadis, teferrüd eden râvinin akranı bir râvi tarafından aynı hocadan naklediliyorsa mütâbî', senedin kaynağına daha yakın bir hocadan naklediliyorsa şâhid adını alır. Birinciye “el-mütâbaatü't-tâmme”, ikinciye “el-mütâbaatü'l-kâsıra” (nâkisa, gayr-ı tâtme) diyenler de vardır. Hadisin garîb veya ferd olmaktan kurtulabilmesi için şâhid durumunda olan rivayetin sahih olması şart değildir ve usulcülerin tabiriyle i'tibara (İstîşâda, mütâbaata) lâıyk görülmesi yeterlidir. Fakat ileri derecede zayıf olmamalıdır; çünkü i'tibardan maksat ferd hadisin zayıflığını gidermek değil onu ferd olmaktan (teferrüd) kurtarmaktır. Bir kişinin tek şeyhi veya tek râvisi varsa o rivayet hakkında herhangi bir yargıda bulunmadan şâhid veya mütâbîin araştırılmasına devam edilir (bk. MÛTÂBAAT).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadîs*, Beyrut 1398/1978, s. 38-40; İrâkî, *Fethu'l-muğîs*, s. 90-93; İbn Hacer el-Askalânî, *Nüzhetu'n-nazar Şerhu Nuşbeti'l-fiker*, Beyrut 1975, s. 36-37; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu'l-muğîs* (nşr. Ali Hüseyin Ali), Beyrut 1412/1992, s. 240-245; Süyûtî, *Tedribü'r-râuf* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif), Kahire 1385/1966, I, 241-245; Emir es-San'ânî, *Tavzîhu'l-efkâr* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Medine, ts.

(el-Mektebetü's-selefiyye), II, 11-15; Zafer Ahmed et-Tehânevî, *Kavâ'id fi 'ulûmi'l-hadîs* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1392/1972, s. 45-46; Cemâleddin el-Kâsımî, *Kavâ'idü't-tahdîs*, Beyrut 1399/1979, s. 128-129; Tâhir el-Cezâirî, *Tevcihü'n-nazar*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), s. 211-212; *Tecrid Tercemesi*, Mukaddime, I, 114-119.

SALAHATTİN POLAT

ŞÂHİDİ, İbrâhim

(ö. 957/1550)

Divan şairi ve lugat yazarı.

875 (1470) yılında Muğla'da doğdu. Buradaki mevlevîhânenin şeyhi Sâlih Hüdâyî Dede'nin oğludur. Mahlasının “Şâhidî”, kendisinin Mevlevî ve Muğlalı olduğunu, “Gedâyim Şâhidî-i Mevlevîyim / Diyâr-ı Menteşe'de Muğlavîyim” mısralarıyla ifade etmektedir. Hayatıyla ilgili olarak *Gülşen-i Esrâr* adlı eserinin son kısmında bazı bilgiler vermekte ve Türkçe divanından bazı ipuçları elde edilmektedir. İlk dinî bilgileri aldığı ve Farsça'yı öğrendiği babasını on yaşında iken kaybetti. Onun vasiyeti üzerine bir müddet sûfî bir kazzâzın yanında çıraklık yaptıysa da okumak istediği için bu mesleği bıraktı. On sekiz yaşına geldiğinde bölgede kendisine ders verecek hoca bulamayınca Muğla'dan ayrıldı; İstanbul'da Fâtih, Bursa'da Yıldırım medresesinde tahsil gördü. Muğla'ya dönen ve deriş olma arzusu galip gelen Şâhidî Muğla'da Şeyh Bedreddin'e, Lazkiye'de Mevlevî şeyhi Fânî Dede'ye, ardından Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî soyundan Paşa Çelebi'ye intisap etti ve Paşa Çelebi'nin oğlu Emir Âdil'e hocalık yapmaya başladı. Sonunda yine Mevlânâ soyundan gelen ve Karahisar'da (Afyon) Mevlevî şeyhi olan Divane Mehmed Çelebi'ye intisap etti. İyi bir tasavvufî terbiye de alıp müfessir ve muhaddisliği yanında *Meşnevî* şârihi olarak yetiştirdi (Latîfî, vr. 109^a). Divane Mehmed Çelebi'nin vefatının ardından Muğla Mevlevîhânesi'nin şeyhliğini üstlendi. Ömrünün kalan kısmını halkı irşadla geçirdi ve bazı eserler yazdı. Her yıl şeyhinin Karahisar'daki kabrini ziyaret eden Şâhidî son seferde orada kırk gün kaldı; oğlu Şühûdî'ye şeyhliği teslim edip onu Muğla'ya gönderdi ve vefatında şeyhinin ayak ucuna gömüldü (Sâkıb Dede, II, 18; Esrâr Dede, vr. 75^b). Sâkıb Dede, halk arasında kabrinin Muğla'da babasının kabrinin yanında bulunduğu söylenildiğini, Şühûdî'nin mezarının ise Şâhidî'ye ait olduğu zannıyla ziyaret edildiğini bildirir (*Sefîne*, II, 18). Mev-

lânâ'nın etkisinde kalan Şâhidî'nin özellikle tasavvufî şiirlerinde Divane Mehmed Çelebi'nin ve babası Hüdâyî'nin etkileri görülür. Zaman zaman güzel ve samimi şiirler söylemekle birlikte şiirlerinin hepsinde aynı başarıyı gösterememiş, şiiri dinî bilgileri ve Mevlevîliği yaymak için bir vasıta kabul etmiştir.

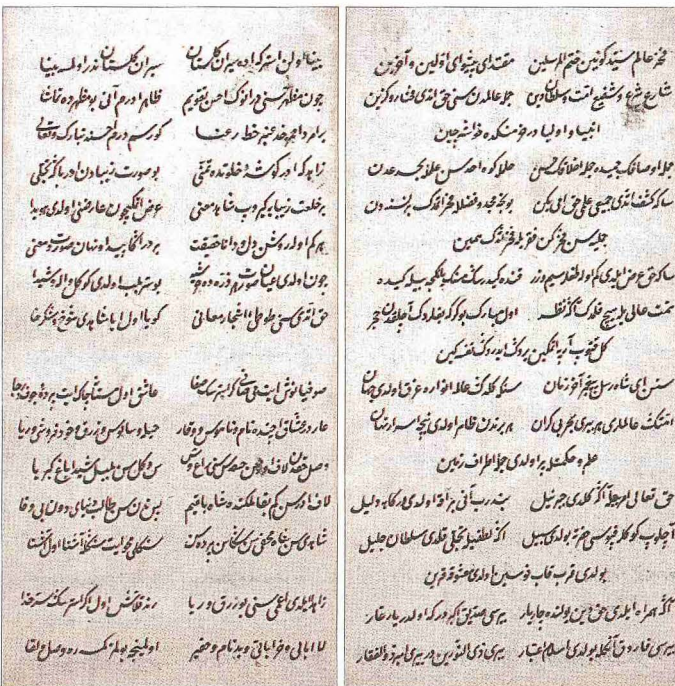
Eserleri. 1. *Divan*. Tam bir nüshası bulunmayan divandaki şiirlerin sayısı daha önce kırk üç olarak tesbit edildiği halde Mustafa Çıpan'ın yüksek lisans çalışmasında (bk. bibl.) 107 şiiri belirlenmiştir. Eserin bilinen yedi nüshasından Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı olanında (İzmir, nr. 551) diğerlerine göre daha fazla şiir vardır. Nüshalardan bazıları Süleymaniye (Şehid Ali Paşa, nr. 2850/20; Hacı Mahmud Efendi, nr. 3580) ve Mevlânâ Müzesi (nr. 2179) kütüphanelerindedir. Divanda iki kaside, bir terciibend, üç muhammes, iki tahmîs, bir müstezad, seksenden fazla gazel, dört kıta, bir rubâî ve yedi beyit mevcuttur. Şâhidî'nin hece vezniyle yazılmış bir şiiri vardır. 2. *Gülşen-i Vahdet*. 943'te (1536) Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Meşnevî'si* tarzında ve aynı vezinde yazılmış 491 beyitlik bir mesnevidir. Eserde Türkçe ve Farsça iki önsöz vardır. İnsan güzelliğine ait remizlerin tasavvufî mânalarının etraflı şekilde açıklandığı bu didaktik eserde sade ve hareketli bir dil kullanılmıştır. Çok rağbet gören mesnevi Numan Külekçi tarafından yayımlanmıştır (Şâhidî İbrâhim Dede, *Gülşen-i Vahdet*, Ankara 1996).

3. *Gülşen-i Tevhîd*. 937 (1530) yılında yine Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Meşnevî'si* tarzında ve aynı vezinde kaleme alınmış Farsça bir eserdir. *Meşnevî'nin* her cildinden 100 beyit seçilmiş ve her beyit beşer beyitle şerhedilmiştir. Mesnevîde Yûsuf Sineçâk'ın *Cezîre-i Mesnevî* adlı eserinin etkisi görülür. Kırk iki nüshası tesbit edilen eser Ahmed Niyâzî tarafından neşredilmiştir (İstanbul 1298). Midhat Bahârî Baytur mesneviyi aynı adla Türkçe'ye tercüme etmiştir (İstanbul 1967). 4. *Gülşen-i Esrâr*. Farsça olan bu eserde şairin hem kendi hayatı hem de Mevlevîlik hakkında önemli bilgiler verilmiştir. 951'de (1544) kaleme alınan eser üzerinde Nuri Şimşekler bir doktora çalışması yapmıştır (*Şâhidî İbrâhim Dede'nin Gülşen-i Esrârı Tenkitli Metin-Tahlil*, 1998, SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). 5. *Tuhfe-i Şâhidî*. *Meşnevî'nin* anlaşılması için hazırlanmış Farsça-Türkçe manzum bir sözlüktür. Esere verilen önem yapılan şerhlerinin çoğulğundan anlaşılmaktadır (bilinen yirmi dokuz şerhi için bk. *Tuhfe-i Şâhidî*, s. 56-58). 920'de (1514) telif edilen eser mesnevi tarzında yazılmış altmış bir beyitlik bir manzume ile başlar. Yirmi altı bölüm halinde beş ile yirmi beyit arasında değişen "nazım"larla düzenlenen sözlüğün her bölümünde bir kıta başlığı bulunur. Yine mesnevi şeklindeki 136 beyitlik yirmi yedinci bölümden sonra "Der Beyân-ı Târîh-i Şâhidî" başlıklı bölüm gelmektedir. Diğer Farsça-Türkçe sözlüklere göre daha hacimli olan eser iptidâî seviyede Farsça

öğretimini hedeflemektedir. Bazı nazireleri de bulunan sözlük yayımlanmış olup İngilizce'ye de çevrilmiştir (bk. bibl.). 6. *Mevlid*. 823 beyitlik bir eserdir. Diğer mevlidlerden farklı olan eser üzerinde Melahat Yöntem mezuniyet tezi hazırlanmıştır (1971, İÜ Ed. Fak.). 7. *Şerh-i Gülîstân*. Sa'dî-i Şîrâzî'ye ait eserin Farsça şerhi olup Süleymaniye Kütüphanesi'nde iki nüshası vardır (Hacı Mahmud Efendi, nr. 979, 5255). 8. *Risâle-i Âfâk u Enfûs*. Mevlânâ Müzesi (nr. 2155, 2462, 5016) ve Konya İl Halk (Uzluk, nr. 7137/5, 7138/6) kütüphanelerinde nüshaları mevcuttur. 9. *Sohbetnâme*. Sâkîb Dede'nin *Sefîne*'de ve Sahih Ahmed Dede'nin *Mecmûât-ı't-tevârîhi'l-Mevleviyye*'de kaydettiği eser müşidile mürid arasındaki sohbet âdâbına dairdir. 10. *Gülşen-i İrfân*. Esrar Dede'nin zikrettiği, şairin oğlu Şühûdî'ye hitaben yazılmış Farsça eserin nüshası tesbit edilememiştir. 11. *Dîvân*. *Semâhâne-i Edeb*'de kaydedilen bu Farsça divanın da nüshası bilinmemektedir. 12. *Trâşnâme*. Farsça olan eserin Şâhidî'ye aidiyeti şüphelidir. Önceleri Mevlânâ'ya veya Sultan Veled'e atfedilen eser yetmiş dokuz beyitlik tasavvufî bir mesnevidir. 13. *Müşâhedât-ı Şâhidîyye*. Hakkında yalnız *Sefîne*'de bilgi verilen risâlede Şâhidî'nin Mevlânâ'dan ve Divane Mehmed Çelebi'den aldığı feyizleri ve gördüğü mânevî lutufları anlattığı belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muğlalı Şâhidî İbrahim Dede, *Tuhfe-i Şâhidî: Farsça-Türkçe Manzum Sözlük* (haz. Ahmet Hilmi İmamoğlu), Muğla 2005; Latîfî, *Tezkire-i Şuarâ*, Konya Mevlânâ Müzesi İhtisas Ktp., nr. 1504, vr. 109^{a-b}; *Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım* (haz. Mustafa İsen), Ankara 1994, s. 232; Kınalızâde, *Tezkire*, I, 510; Sâkîb Dede, *Sefîne*, II, 15-19; Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin, *Mecelletü'n-nişâb*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 628, vr. 270^b; Esrar Dede, *Tezkire*, Konya Mevlânâ Müzesi İhtisas Ktp., nr. 1502, vr. 43^b-44^b, 75^a-76^a; Sahih Ahmed Dede, *Mevlevîlerin Tarihi: Mecmûâtü't-tevârîhi'l-Mevleviyye* (haz. Cem Zorlu), İstanbul 2003, s. 247, 248, 249, 251, 252, 253, 262, 267; Ali Enver, *Semâhâne-i Edeb*, İstanbul 1309, s. 104-106; Muallim Nâci, *Osmanlı Şâirleri* (haz. Cemâl Kurnaz), Ankara 1986, s. 322; *İzâhu'l-meknûn*, II, 377, 378; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 27; Abdülbâki Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik* (İstanbul 1953), İstanbul 1983, s. 104-111, 132-140; Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî* (haz. Cemâl Kurnaz - Mustafa Tatcı), Ankara 2001, II, 478; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Mütellifleri*, İstanbul 1964, I, 202-205; II, 395; Mustafa Çıpan, *Muğlalı İbrâhim Şâhidî: Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri, Divân ve Gülşen-i Vahdet Tenkitli Metni* (yüksek lisans tezi, 1986), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Antoinette C. Verburg, "The Tuhfe-i Şâhidî: A Sixteenth Century Persian-Ottoman Dictionary in Rhyme", *Ar.Ott.*, XV (1997), s. 5-87; *Kâmûsü'l-a'lâm*, IV, 2836.

İbrâhim Şâhidî divanından iki sayfa (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 2850/20, vr. 284^a, 305^a)